

**ÂŞIK ŞENLİK'İN REVAN SEFERİ VE ZEHİRLENEREK
ÖLDÜRÜLMESİ***

Dr.Ali KAFKASYALI**

ÖZET

Türk aşıklık geleneği ozanlar zincirinin önemli bir halkasını oluşturan Âşık Şenlik (1850-1913) Revan'da (Erivan) yapılan bir şölene davet edilir ve orada zehirlenerek öldürülür. Bu olay bir halk hikâyesine dönüşmüş ve bu hikâye İran Türkleri ve ozanları tarafından günümüze kadar getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Âşıklık geleneği, Âşık Şenlik, halk hikâyeciliği.

Türk aşıklık geleneğinde ozanlar zincirinin önemli bir halkasını Âşık Şenlik (1850-1913) oluşturmaktadır. Dinî, millî, edebî şiir koşup söz söyleme başarısı, âşık havaları ve halk hikâyeleri oluşturma yeteneği, düşman işgali yıllarında memleketini terk etmeyerek halkıyla birlikte olma vefalılığı, işgal güçlerine karşı mücadele verme kahramanlığı ile o, mükemmel bir Türk ozanı kişiliği sergilemiştir. Onun bunca gayret, yetenek, meziyet ve nüfuzunu hazmedemeyen Ermeni âşıkları, onu sözleriyle, sazlarıyla yenemeyince Revan'da tertiplenen bir şölene davet edip zehirleyerek öldürmüşlerdir.

Âşık Şenlik'in Revan'a davet edilmesi, orada zehirlenmesi ve bu olayın bir halk hikâyesi hâline dönüşerek günümüze kadar gelmesi hususunu daha anlaşılır kılmak için Doğu Anadolu'nun ve Kafkaslar'ın Şenlik öncesi ve Şenlik dönemi tarihini kısaca hatırlamak yerinde olur.

İran hakimiyetinde bulunan Büyük Azerbaycan, 20 Haziran 1747'de İran şahı Nadir Şah'ın öldürülmesinden sonra hanlıklara bölünür. Bu sırada Tebriz Valisi olan Rıza Han, Osmanlı hükümetine müracaat ederek, Azerbaycan'da müstakil bir saltanat kurulması için bir şehzâde gönderilmesini ister. Fakat İstanbul hükümeti bu fırsattan istifade edemez. Rusya, hanlıklara el atmaya, bu bölgeyi nüfuzu altına almaya başlar.

Azerbaycan hanlıkları, Rusya'nın gayretiyle, yarım asır birbirleriyle didiştikten sonra yorgun düşerler ve sonunda sırayla Rusya'nın hakimiyetine girmeye mecbur kalırlar.¹

* Bu yazı 23 Eylül 2000 tarihinde Kars'ta yapılan "II. Uluslar Arası Âşık Şenlik Sempozyumu"nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr., Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

¹ M. Fuat Köprülü, İ.A. "Azerbaycan" maddesi, M.E.B. Yay., İstanbul 1979, c. 2, s. 115.

1805'te Gence Hanlığı, 1806'da Kuba ve Bakü Hanlıkları, 1815'te Şeki Hanlığı, 1820'de Şirvan Hanlığı, 1822'de Karabağ Hanlığı, 1828'de Nahcivan ve Revan Hanlıkları² Çarlık Rusyası'nın dairesine girer.

İran, Gülistan Antlaşması ile Bakü, Gence, Şeki, Derbend şehirlerinin ve Talış bölgesinin, Ruslar'ın hakimiyetine girmesini resmen kabul eder.

1822 yılında Osmanlı Devleti ile İran arasında Erzurum'da bir barış antlaşması imzalanır. Bu antlaşmadan iki yıl sonra Ruslar, İran'ın bir vilâyeti durumunda olan Revan Hanlığı'na taarruz eder. Bunun üzerine Safevî Hükümdarı Abbas Mirza, Şirvan ile Bakü'yü alır ve Tiflis'i kuşatır. Ruslar buna şiddetle karşılık verirler (1827). General Paskeviç komutasındaki büyük bir Rus ordusu Tebriz, Maraga, Urmiye ve Erdebil'i içine alan bu bölgeyi işgal eder ve Abbas Mirza'yı 22 Şubat 1828'de "Türkmençay Antlaşması"nı imzalamaya mecbur eder. Bu antlaşma ile Aras Nehri'nin kuzey tarafı Ruslar'a güney tarafı ise İran'a kalır. Azerbaycan ve İran Türkleri'nin dörtte üçü İran'da, dörtte biri ise Çarlık Rusyası'nda kalır.³

Aras nehrinin kuzey tarafında bulunan Revan Hanlığı da Türkmençay Antlaşması gereğince Rusya'ya kalır.

Çarlık Rusyası, geleneksel "böl ve yönet" siyasetine uygun olarak, hanlıkları lağvederek Azerbaycan'ı bütünlüştürmemiş, ayrı ayrı hanlıklar olarak kalmalarını uygun görmüştür. Ancak Rus çarı özel bir ferman ile -diğer hanlıklar gibi tarihî Türk ili olan ve daima Türklerin ekseriyeti teşkil ettiği- Revan Hanlığı'nı Nahcivan ile birlikte 1828 Mart'ında Ermeni eyaleti ilân etmiştir.⁴

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonunda, Osmanlı Devleti'nin sınırları Oltu ve Sarıkamış gerisine çekilip, yani 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması gereği, üç şehrimiz (Artvin dahil Batum, Oltu dahil Ardahan ve Kars) harp tazminatı olarak Ruslar'a bırakılınca, o yıllarda henüz 27 yaşında olan ve "Can sağ iken yurt vermeniz düşmana!" redifli destanın şairi, üstad Aşık Şenlik de Çarlık Rusyası topraklarında kalmıştır.

Ruslar, bu üç Türk şehrini hızla Ruslaştırarak ve Hıristiyanlaştırmak isterler. Ayastefanos Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak Anadolu'da bulunan Rum, Asurî, Yezidî ve Ermeni unsurları getirip Kars ve çevresine yerleştirirler. Ayrıca Ardahan, Batum ve Kars'ın yol güzergâhındaki en verimli arazilerini ve stratejik önemi büyük olan köylerini zorla boşaltarak buralara Rusya içlerinden getirilen Malakan (Volga Almanları), Khakhol (Ukraynalı), Dukhobor, Nemis (Alman), Eston gibi Hıristiyan ve Protestan unsurları yerleştirirler.⁵

² V. Minorsky, İ. A. "Nahcivan" maddesi, M.E.B. Yay., İstanbul 1964, c. IX, s. 14.

³ Aynı oran günümüzde de geçerliliğini muhafaza etmektedir. Hâlihazırda çok güvenilir kaynaklara göre 8 milyon Türk şimdiki Azerbaycan'da 30 milyona yakın Türk ise İran coğrafyasında bulunmaktadır.

⁴ Mirza Bala, İ. A. "Erivan" maddesi, İstanbul 1977, c. IV, s. 314.

⁵ M. Fahrettin Kırzioğlu, Edebiyatımızda Kars II, Işıl Matbaası, İstanbul 1958, s. 46.

Ruslar, Türklere baskı ve zulüm yapma, onları yıldırarak bu bölgeden kaçırma, Türkleri azınlık durumuna düşürme görevini Ermenilere bilhassa Osmanlı Devleti'nin takibinden kaçıp Kars'a gelen terörist- Ermenilere havale ederler. Kin ve intikam hırsı ile doldurulmuş bu Ermeniler Taşnak ve Hınçak Ermeni örgütlerinin uzantısı olarak Kars'ta "Cân-Fidâ" Ermeni örgütünü kurarlar. Bu örgüt atlı çeteler oluşturarak köy köy, ilçe ilçe gezip yiğit, vatansever, nüfuzlu, itibarlı Türkleri öldürür, zenginlerin mallarını gaspeder, Türk kızlarını, gelinlerini kaçırlar, halka gözdağı verirler.

Centübî Garbî Kafkas Hükümeti'nin dışişleri bakanlığını yapmış değerli Türk devlet adamı Fahrettin Erdoğan'ın ve Ahmet Refik Altınay'ın bizzat yabancı heyetlerle birlikte gezip gözleyerek yazdıkları yüzlerce Ermeni-Rus zulmü örneğinden sadece ikisini hatırlatmak istiyorum:

"Köylüleri topladım, yıkılan damların altındakileri oldukları yerde bırakıp, üzerlerine toprak yığdım ve yanına da şehitler mezarı diye bir levha yazıp bıraktıktan sonra Cavlak köyüne geldik. Eğrice kalelerinden 40 kadar kadın ve çocuk bulduk, bunların içinde bir kadın ve bir erkek, yaralı olarak yaşıyorlardı. Bizim askerler buradan geçerken sıhiye erleri bunları oradan çıkarıp yaralarını sardıktan sonra evlerine koymuşlar.

Cenazeleri köye nakledip defnettikten sonra, gidip yaralılarından izahat aldım. Bu ölenler arasında uzun saçlı, servi boylu, ak yüzlü, çatık kaşlı Melek adında bir taze gelin varmış. Bunu Ermeniler sağ tutup götürmek istemişler, kollarına yapıştıklarında, ilk hamlede gelin bir yumrukla Ermeninin birinin burnuna vurarak yere sermiş. Bu defa birkaç Ermeni birlikte üzerine hücum etmiş, onlarla da boğuşmaya başlamış. Teslim olması için ilk önce desteleyip saçını kesmişler, buna aldırmadığını ve katiyen teslim olmayacağını anladıklarında, yumruklayan ellerini kollarını kesmişler, sonra tekmeleyen ayaklarını kesmişler, sonra da bağırın, haykırın, nefret eden başını gövdesinden ayırmışlar.

Bizler bu aziz ve asil parçaların her birini bir yerden toplayarak deste deste kesilen serpilmiş saçlarını da toplayıp kardeşi İsmail'in cenazesine yan yana gömdük. Melek, melekler arasına karışmıştır."⁶

Diğer bir olay:

"Aşağı Kotanlı ve Yukarı Kotanlı köylerindeki kuyulara doldurulan cenazeleri çıkararak mezarlara koyduk.

Aşağı Kotanlı'da Yusufoglu Ağa'nın eşi Vesile çok güzel bir gelindi. Ermeniler, 15 yaşındaki kızı Sultan'ı annesiyle tutmuş, beraberinde götürmek istemişler, bunlar da kabul etmiş; yalnız köyün önünden akan buz tutmuş Kars çayının üstünden geçerlerken, köylülerin su almak için açtıkları deliğin başına gelerek "Sizin gibi canilere teslim olmaksızın ölüm daha evlâdır." deyip kendilerini buradan çaya atıp, buzun altına akıp gitmişlerdir."⁷

⁶ Fahrettin Erdoğan, Türk Elleri Hatıralarım, Yeni Matbaa, İstanbul 1954, s. 147-148.

⁷ Fahrettin Erdoğan, Türk Elleri Hatıralarım, Yeni Matbaa, İstanbul 1954, s. 149.

İşte Âşık Şenlik, Ruslar'ın fedailiğini yapan bu menhus Ermeni örgütünün zulüm ve baskılarına tepki olarak 1910 yılı baharında Gümrü'de oturan "Cân-Fidâ" Ermeni Örgütü'nün lideri Vağarşak'a bir manzum mektup göndererek, bu yaptıklarının yanına kalmayacağını bildirir.⁸ Şenlik şöyle der:

"Millet komutanı Vağarşak Ağa,
Sabreyle başına gör neler gelir.
Yığıpsan başına bir bölük dığa⁹
Zannetme onlardan bir hüner gelir.

Uyma "Cân-fidâ"ya, o "kakhdağan"a,¹⁰
Bir gün şehrini verir talana.
Ne Bakü'ye benzer ne de Şirvan'a,
Hazır ol üstüne yüz min er gelir."¹¹

Bu mektubun gönderilmesinden üç yıl sonra 1913 yılının Haziran ayında, Revan Hanlığı'nda hanların ve beylerin hazırladıkları ve kırk gün kırk gece sürecek şölene davet edilir. Şölende yapılan önemli faaliyetlerin başında Türk ve Ermeni âşıklar arasında yapılan yarışma gelir. Şenlik, komşu hanlıklardan ve Revan Hanlığı'ndan katılan bütün Türk ve Ermeni âşıkları yener. Hanlar ve Beyler tarafından büyük ilgi görülür. Ne yazık ki, Şenlik'in Revan Şenlikleri'ne katılması onun sonu olur. Genel kanaate göre fanatik Ermeniler tarafından "vadeli ağı" ile zehirlenir.

Zehirlendiğini anlayan Şenlik hasta hasta trene binerek Gümrü'ye gelir, oradan da at arabası ile Çıldır'a hareket eder. Fakat Şenlik'in ömrü Çıldır'a ulaşmasına vefa etmez. Arpaçay'ın Dalaver köyündeki eniştesinin evinde iki gün hasta yattıktan sonra hayata gözlerini yumar. Cenazesi birinci gün Akbaba'nın Hozu köyüne ikinci gün ise Suhara köyüne getirilerek burada defnedilir.

Büyük üstad Âşık Şenlik'in zehirlenerek öldürülmesi hadisesi bu bölge Türklerinin bilhassa İran Azerbaycanı Türkleri'nin sinesinde destana, halk hikâyesine dönüşür. Bu halk hikâyesi İran Türkleri arasında düğünlerde, derneklerde hayli yaygın olarak anlatılmaktadır. Ancak az da olsa bir kısım Ermenilerle birlikte yaşayan İran Türkleri, komşu Ermenileri üzmemek ve eski yaraları açmamak için olsa gerek hikâyenin adını ve hikâyede geçen bazı isimleri değişik olarak yorumlamaktadırlar.

HİKÂYENİN ADI "ÂŞIK ŞENLİK'İN REVAN SEFERİ" OLDUĞU HÂLDE, ÂŞIKLARIN ÇOĞU HİKÂYENİN ADINDAN "ÂŞIK ŞENLİK'İN İSTANBUL SEFERİ" DİYE

⁸ M. Fahrettin Kırzioğlu, Edebiyatımızda Kars II, Işıl Matbaası, İstanbul 1958, s. 81

⁹ Dığa: Ermeni çocuğu.

¹⁰ Kakhdağan: Osmanlı Devleti'nin çeşitli şehirlerinden kaçıp gelen ve Kars'ta örgütlenen terörist Ermeniler'e verilen ad.

¹¹ "Çınaraltı" dergisi, 20 Aralık 1941, sayı: 20, s.5.

BAHSETMEKTEDİRLER. DİĞER BİR ÖRNEK: ŞENLİK'İN ZEHİRLENME HADİSESİ REVAN'DA GEÇTİĞİ HÂLDE ONLAR İSTANBUL'DA OLDUĞUNU SÖYLEMEKTEDİRLER.

2000 yılının Mart ayında İran'a giderek çeşitli araştırmalar yaptım. Araştırmalarımın birisi "Şenlik'in Revan Seferi ve Zehirlenmesi" üzerine anlatılan destan/hikâyeyi bulmaktı. Bahsi geçen hikâyeyi Tebriz'in ünlü âşıklarından Cengiz Biriya'dan dinleme imkânı buldum.

Cengiz Biriya, bu hikâyeyi hocası Hasan Gaffarî'den öğrendiğini bildirdi. Hikâye şöyledir:

ÂŞIK ŞENLİK'İN REVAN SEFERİ

Âşığ Şenlik Revan'da saz elinde gédirdi. Bir nefer bunun gabağımı kesdi, béle dédi: Eger âşığ olsan bizim toy meclisimiz var oraya gelersen. Béle démekde Âşığ Şenlik dayanabilmedi bu kişiyile bahem¹² meclise vardı. Gördü ki Erzurumlu Âşığ Cefer¹³ ve Tiflisli Âşığ Gürban da ordadı. Temam Revan'da olan âşığlar bu meclisde olmuşdular. Bu zaman Âşığ Şenlik'in bu meclise gelmeği bütün âşığların ½etirine deydi. Dédiler: "Âşığ ne üçün saz elinde bu meclise gelipen? Meclise gelen âşığ hemişe âdet béledir ki, imtihana çekiler."

Meclisin evvelinde Şenlik sazın ç¹/₂ardıb béle söyledi:

İller sergerdamı binevâ cânım,
Ğal¹/₂dı geşt éyledi geze méydanı.
Eylenibdi köhne çâğın va¹/₂rinde,
Gene gelib tapdım¹⁴ teze méydanı.

Éy könül zabt éyle nâmus ile âr,
Gayna¹/₂sız madene olmaz é'tibar,
İnci, sedef, yağut, zümrüd mende var,
Dürr-i cevher ile beze méydanı.

Ğul Şenlik imtihan hevasındadı,
Ağlım nefsim ile da'vasındadı,
Yazıg canım aşgın hevasındadı,
Onunçün vermiller bize méydanı.

Her taraftan Şenlik'e ehzen âferin çekdiler. Béle olanda Revan âşığları hamısı lerzeye düşdü. Amma Rehim ¹/₄an ireli durub dédi, Şenlik'e "Ne téz gocalmısan?" Béle olanda Şenlik, Rehim ¹/₄an'a göre bu meclisde ne dédi:

¹² Bahem: Birlikte.

¹³ Âşık Cefer: Erzurum doğumlu bir Ermeni âşık.

¹⁴ Tap- : Bulmak.

Aldı Şenlik:

İğbâl üz çönderib¹⁵ dostlarım ğaşdı,
Ahvâlî gün be gün pozulan menem.
Felek siteminden ağlatdı gözüm,
Eriyib pelte tek süzülen menem.

Günlerim pis geldi işim âh u zâr,
Hay vurdum, ğıy vurdum getirmir şikâr
Menle bed başladı çarh-ı kecmedar¹⁶,
Ellerin ellerden üzülen¹⁷ menem.

Âşığ Şenlik gul adına satılar,
Gün olar ki, köç kervana gâtılar,
Bu dünyanın siteminden ğurtular,
Diriyken mezarı gazılan menem.

Béle olanda âşığlar Şenlik'in olmağını daha anladılar. Dédiler ki Âşığ Şenlik indi bizimle déyişmek meydanı başlanacağ. Âşığ Cefer ile ğabağa düşüb Şenlik'e béle soruşdu:

Aldı Âşık Cefer Erzurumlu:

Sözlerime cevab söyle,
Ĝalmayınan yasda Şenlik.
Olma dahi bitâb söyle,
Göz ğalmasın tasda Şenlik.

Şenlik meclisin ağ saĝgallarından icâze alıb Âşığ Cefer'e béle cevab vérdi:

Aldı Şenlik:

Ĝul eylerem bazarlarda,
Men sa¹/₂laram yasda Cefer.
Éle darbe çalaram ki,
Sen düşersen ¹/₂este Cefer.

Aldı Âşığ Cefer:

Seni sallam olmaz işe,
O ğelbine vurram tişe¹⁸,
Sözlerimi gel al ğüşe¹⁹,
Ne gezirsen Ĝars'da Şenlik.

¹⁵ Çönder- : Çevirmek.

¹⁶ Aksi dünya, kötü dünya.

¹⁷ Üzül- : Ayrılmak.

¹⁸ Tişe: Külünk.

¹⁹ Ĝüş: Kulak.

Dübare aldı Şenlik cevap söylesin:

Nâşi serraf lâl tapanmaz,
Yéten âşığ zor tapanmaz,
Mü½ek sehl-i hél tapanmaz²⁰,
Sen ğalarsan pasda Cefer.

Aldı Âşığ Cefer:

Âşığ Cefer usta başı,
Âlem üzük ola ğaşı,
Serraf lar beziyir daşı,
Olacağsan beste Şenlik.

Aldı Âşığ Şenlik:

Âşığ Şenlik gamlı hâldi,
Serraf gözü séçen lâldi,
Âşığ Cefer sazın laldı,
Ne o½ursatın pesde Cefer.

Âşığ Şenlik'i Rehim ¼an öz evine istirahat étmeye apardı. Amma Revan âşığları Şenlik'den el çekmeyi. Sabah dübare meydan ğuruldu. Şenlik'i bu meydana çağırıldılar. Şenlik bu meclisde sazın eline alıb göreğ bu cemaata ne söyledi:

Oynaşır fikrim ¼eyalım dolanır serayınan,
Tabibsiz derd çekirem melhemsiz yarayınan.
Arzılayıb pirim dédim men de çattım kâmıma,
Menzilim uzağ yoldu, tükenmez bir ayınan.

Deli könlüm bülbül olub dünyanı bir bağ biler,
¼eber alsan şecereni bu dağ be bu dağ biler,
Ĝaf-ı nuni arş-ı zemin Kaf-ı azim dağ biler,
Yeddi iğlim çâr etrafı ğeşt éder serayınan.

Sefil Şenlik arşa çı½ısan gene ¼âk udar²¹ seni,
Azrail düşüb dalınca dayimi güder seni,
Eycehdi dal ğeddini ağıbet budar seni,
Zalim felek kéc başladı²² men bahtı ğarayınan.

Âşığlar dédiler: “Şenlik sözü ço½ uzatma, indi Âşığ Cefer ile déyişme başlayacağ.”

Âşığ Cefer sazını götürüb meydana geldi.

²⁰ Karanfil kuruşu kolay bulunmaz.

²¹ Ud- : Yutmak.

²² Kéc başla- : Tersine başlamak, inat etmek,

Aldı Şenlik:

Cevab éyle sözlerime,
İndi seni ½âr²³ éylerem.
Zulmete sallam yolunu,
İşig günü tar²⁴ éylerem.

Aldı Âşig Cefer:

Marifetli danışgilan,
İşin âh u zâr éylerem.
Boynuna sallam kemendi,
Mekânımı dar éylerem.

Aldı Şenlik:

Ġarġa gelmez terlan üste,
A ½irde éylerem ½este,
Nâşi âşig meydan üste,
Seni intizar éylerem.

Aldı Cefer:

Baġlaram sazın alaram,
Şahmaram seni çalaram,
Üstünde ocaġ ġalaram,
Mezarını nâr eylerem.

Şenlik béle cevab dédi:

Usta Şenlik dé, sözünü,
Aġlatdım nâdan gözünü,
Allam elinden sazını,
Seni seng(e)sâr eylerem.

Âşig Cefer:

Erzurumlu Cefer âşig,
Olub dünyaya yaraşig,
Tecnisi vardır dolaşig,
Bil, seni bîâr eylerem.

Âşiglar meclisi başa çatdı amma Rehim ¼an, Şenlik'i gene öz évine apardı. Amma o taraftan Mehdi ¼an, Revan âşiglarıynan béle ġerar ġoydular ki, Méhdi ¼an, Âşig Şenlik'i öz meclisine davet éylesin, onun içmelisine ve yemelisine zehir ġatsın.

Âşig Şenlik bu meclisde ġorek ne dédi:

²³ Hâr: Hor, hakir, aşıġı, bayaġı,; yiyici, yiyen, yamyam.

²⁴ Tar: Karanlık.

Mehdi ¼an da meni davet éyledi,
Düşübdür buraya güzârım benim.
Anam ço½ yalvarıb “gétme” söyledi,
Tutammadım itdi²⁵ ilğarım²⁶ benim.

Anam yo½du bir söyleye yu½umu,
Ėaza vurdu men itirdim hûşumu²⁷,
Yazın, hâkk éyleyin mezar daşımı,
Od tutur alışır²⁸ mezarım benim.

Şenlik'em géymişem Ėem libasımı,
İçirdiler zehri, tutun yasımı,
Siz çağırın gelsin oğlum Ėasım'ı,
Çâresiz bir derdi âzârım benim.

Çün Şenlik zehir verilmesini gece yu½uda görmüşdü. Şenlik hâlinin pozğun vağtinde dübare béle söyledi:

Géçen güne günler çatmaz,
Günü güne calasan da²⁹.
Dertli adam yatabilmez,
Şirin lay lay³⁰ çalasan da.

Öz denini öztün üyüt,
Alma, héyva, vérmez söyüt,
Bed asıllar almaz öyüt,
Şahmar olub alasan da³¹.

Séfil Şenlik ağlar gülmez,
Gözünden Ėan yaşın silmez,
Bu dünyada héç kim Ėalmaz,
Para véríb alasan da.

Şenlik'in bu sözüne hamı peşimanlığ çekdi, ağlamağa başladılar ki, biz bu cür³² bir güzel âşığa ağı yédirdik.

²⁵ İtdi: Yitti.

²⁶ İlğar: Söz verme, ahd, vefa.

²⁷ Hûş: Akıl.

²⁸ Od tutur alışır: Ateş alıp yanıyor.

²⁹ Cala- : Ekleme.

³⁰ Lay lay: Ninni.

³¹ Ala- : Vurmak, daĖlamak.

³² Cür: Biçim.

Aldı Şenlik béle dédi:

Ecel hasretine dolan âşığam,
¼eyâlî geşt éyler néce dağları.
Azzim néce dađları,
Éşgin néce dağları,
Gel senlen seyâhat édek,
Aşag néce dağları.
Léyli sergerden sahra-yı cihan,
Yédi il yayladı néce dağları.

Hicrân ateşinde nâra çekilen,
Ezelden talihi gara çekilen,
Ezzim gara çekilen,
¼attı gara çekilen,
Ah ğılar dâda yéter,
Hesret dâra çekilen.
Hicran zindanında dâra çekilen,
Sa¼lar sinesinde néce dađları.

Şenlik déyer zehr-i ağı gelende,
Ėedehi destinde sađı gelende,
Ezzim ağı gelende,
Ejder ağı gelende,
Hicran şahı ğan ağlar,
Câna yağı gelende.
Şiddet-i şitanın çağı gelende³³,
Durar, devran éyler néce dađları.

Méhdi ¼an ya¼ınlaşdı, ğolların saldı Şenlik'in boynuna: "Ođul sen niye bu hâle düşdüñ?" İndi ğörek Şenlik Mehdi ¼an'a cevabında ne söyleyecek:

Felek sinem üste vurdu sed yara,
Ėem müjĝân görseñdir hicran mil çeker.
Yığılsa hekimler éylese derman,
Kim bilir müddeti néce il çeker.

Hicran alayları doymaz ğanımdan,
Ėören ğor¼ur benim Nuh tufanımdan,
Zalım felek yaman tutdu canımdan,
Ne aldı canımı ne de el çeker.

Şenlik'em çağırram yeksan-ı ¼âki,
Zelzeleye salıb canım, eflâki,

³³ Kışın şiddetli zamanı olunca.

Mende olan hicran, derd ü ğem yükü,
Ne kergedan çeker ne de fil çeker.

Şenlik'in Revan seferine anası razı değildi. Amma Şenlik anasının sözüne ba½mayıb bu sefere gétmişdi. Éle bu meclisde anası yadına düşdü béle dédi:

Rehim ğıl efendim éyle merhemet,
Mağfiret yaz ana bağışla meni.
Gel, o serverine, fa½r-ı kâinat,
Sahibü'l-Éhsan'a bağışla meni.

Peyğember geşt étdi arş-ı miracı,
Fatimatü'z-Zehra seâdet tâcı,
Çâresiz derdime ğılan ilâcı,
O Ğadir Mevlâ'ya bağışla meni.

Şenlik, yadına sal, Hezret' Abbas'ı,
İmam Musa Kâzım mâtem atası,
İmam Rıza ğazel günbed atası,
Şah-ı ¼orasan'a bağışla meni.

Amma bu vağti Âşığ Cefer söyüne söyüne³⁴ Şenlik'e dédi: "İndi mene ne söyleyeceksen?"

Şenlik öz ahvalına münasib Âşığ Cefer'e béle dédi:

Aldı Şenlik:

Ey İrebbim bu dünyada nâmerdi şâd éyleme,
Merdî gözden cüda ğılıb, könülden yad éyleme.
Mehebbetdi ğullarını sa½la öz penahında,
Mehşer günü mücrim édib gebrini od éyleme.

Pir hükmünden ehl-i dilem, mehebbeti bulmuşam,
Her kimin iddiası varsa, imtahana gelmişem,
Ey gönül sığın ¼üda'ya, Haĝĝ'a siper olmuşam,
Her gedanın ğazabından zâr çekib dâd éyleme.

Séfil Şenlik aĝibeti öz elinnen aradı,
El çekmişem bu dünyadan, gör kü méylim haradı?
İsterem mehşer zövgünü Baĝ-ı Rızvan oradı,
Dünyada saltanat vérib gemden azâd éyleme.

³⁴ Söyüne söyüne: Sevine sevine.

Şenlik burda can vére vére hayatının son çağında görek ne dédi:

Yaman yerde gaza meni budadı,
Gül kimin, gülşende saralan canım.
Gönçeydim bağı sarsar³⁵ saratdı,
Üregi ½ar tekin³⁶ garalan canım.

Ömrümü kesdirdi bir néce yağı,
Üstümeeledi birce bir dağı,
Meni gaza tutdu bu göca çağı,
Gülistanda gülüm ½âr olan canım.

Gul Şenlik, olmadı derdine derman,
İşlerden ½eberdar Gadir-i Sübhân,
Gıyametde éyle bizimle divan,
Nâhağdan cesedin nâr alan canım.³⁷

Şenlik bu sözü o½uyandan sonra dünyanı, dünya sévenlere tapşırıp bu fani dünyadan göz yumdu ve garanlıg dünyaya geçdü.

Bütün bu destanı eşidenlere işıglı dünya ve sevinçli dünya arzu éylerik.
Âşığ Cefer burada dare çekildi.

Burda destanımız da sona çatdı.

ABSTRACT

Âşık Şenlik, who is an important name in the chain of poets in Turkish traditional folk poetry, has been murdered by poisoning at an invitation in Revan and this has turned into an folkloric story by being told by Iranian and Turkish poet and Iranian Turks.

Key Words: Turkish Traditional Folk Poetry, Âşık Şenlik, Folkloric Story Telling.

³⁵ Sarsar: Şiddetli, gürültülü rüzgâr.

³⁶ Tekin: Gibi.

³⁷ Haksız yere vücudu yanan canım.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ALPTEKİN, Ali Berat, *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yay., Ankara, 1997.

ASLAN, Ensar, *Çıldırli Aşık Şenlik, Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara, 1975.

ERDOĞAN, Fahrettin, *Türk Elllerinde Hatıralarım*, Yeni Matbaa, s. 147-148, İstanbul, 1954.

↓ ASIMLI, Meherrem, *Aşık Sen'eti*, Ozan Neşriyatı, Bakı, 1996.

KAFKASYALI, Ali, "*İran Türk Edebiyatı Antolojisi*" Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 2002.

KAFKASYALI, Ali, *Kafkaslar'dan Gelen Ezan Sesleri*, Erzurum, 1991.

KAFKASYALI, Ali, *Kırk Yıllık Kara Günler*, Erzurum, 1995.

KAFKASYALI, Ali, *Mikâyl Azaflı, Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Erzurum, 1996.

KARABEKİR, Kâzım, *İstiklâl Harbimiz*, Yüce Yay., İstanbul, 1990.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, *Edebiyatımızda Kars II*, Işıl Matbaası, s. 46, İstanbul, 1958.

SEYİDOĞLU, Bilge, *Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar (Metinler-Açıklamalar)*, Atatürk Üniversitesi Yay., Ankara, 1975.

TÜRKMEN, Fikret, "Türk Halk Edebiyatının Ermeni Kültürüne Tesiri", Akademi Kitabevi, İzmir 1992.

Makaleler

ASLAN, Ensar, "*Çıldırli Aşık Şenlik*", II. Uluslar Arası Aşık Şenlik Sempozyumu, 23 Eylül 2000, Kars.

BALA, Mirza, *İslâm Ansiklopedisi*, "Erivan" maddesi, c. IV, s. 314, İstanbul 1977.

HACIYEV, Valeh, "*Çıldırli Aşık Şenlik ve Borçalı*", II. Uluslar Arası Aşık Şenlik Sempozyumu, 23 Eylül 2000, Kars.

HEKİMOV, Mürsel, "*Aşık Şenlik Dünyası*", II. Uluslar Arası Aşık Şenlik Sempozyumu, 23 Eylül 2000, Kars.

KAFKASYALI, Ali, "*Aşık Şenlik'in Revan Seferi ve Zehirlenerek Öldürülmesi*", II. Uluslar Arası Aşık Şenlik Sempozyumu, 23 Eylül 2000, Kars.

KAFKASYALI, Ali, "Farklı Bir Âşık Tipi Olarak Çıldırılı Âşık Şenlik", *Türk Yurdu*, Şubat, 1999.

KAFKASYALI, Ali, "Halk Şiirinde İstiklâl Harbi Öncesi ve Sonrası Kuzeydoğu Anadolu", *Türk Yurdu*, Ekim, 1997.

KAFKASYALI, Ali, "Kars'ın Kurtuluşu ve Kuzeydoğudaki Ermeni Mezalimi", *Yeni Düşünce*, 17-24 Kasım, 01- 08 Aralık, 1989.

KAFKASYALI, Ali, "Kars'ın Türkler Tarafından Fethedilişi", *Tercüman*, 20 Ağustos 1986.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat, *İslâm Ansiklopedisi*, "Azerbaycan" maddesi, M.E.B. Yay., c. II, s. 115., İstanbul 1979.

MİNORSKY, Vladimir, *İslâm Ansiklopedisi*, "Nahcivan" maddesi, M.E.B. Yay., c. IX, s. 14, İstanbul 1964.

OĞUZ, M. Öcal, "Azerbaycan ve Türkiye Sahasında Âşık Edebiyatının XVIII. Yüzyılı, *Millî Folklor*, Sayı: 35(Güz 1997).

SAKAOĞLU, Saim, "Türk Saz Şiirinin Tarihini Yazmak Neden Zordur?", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sayı: 2, 15 Şubat 1987.

TÜRKMEN, Fikret, Türk-Ermeni Halk Edebiyatı Münasebetleri", *Türk Kültürü*, I,XX, s.225, 1982.

YILDIRIM, Dursun, "Azerbaycan-Ermeni Edebî Elaçeleri", *Journal of Turkish Studies*, Vol. II, 1978, pp. 158-162 (USA).